

גליון קצ"א (שנה ד')
פרשת נצבים-וילך תשפ"ו

אוצר באר יעקב

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש דחסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הביד"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

ברירה במחיר כלב

הטעם שצריך פסוק מיוחד למעט כיכורים בחוץ לארץ ✦ קושיית הגמרא שנוציא טלה אחד ונברר שהוא המחיר כלב ✦ ברירה בשני מינים ✦ ברירה במחיר כלב אם נחשב שני מינים ✦ חילוק התוספות בין נולד בתערובת להוכר האיסור קודם ✦ בהמה שנשחטה אמה ונתערבה באחרות ✦ הטעם שיש ברירה במוציא מעות המת שנתערבו בשאר מעות ✦ ביטול ברוב לענין שלא יהא פסול מחיר כלב

איתא

במשנה (תמורה 5) 'שני שותפין שחלקו, אחד נטל עשרה ואחד תשעה וכלב, שכנגד הכלב אסור, ושעם הכלב מותר'. היינו שהיו להם בשותפות י"ט טלאים וכלב, וחלקו

השותפות, אחד לקח עשרה טלאים, והשני לקח תשעה טלאים וכלב, נמצא שעשרת הטלאים שכנגד הכלב שלקח השותף הראשון, הם מחיר כלב ואסורים להקרבה.

והקשו בגמרא (שם) 'ניפוק חדא להדי כלבא והנך כולהו לישתרו', היינו שיברר טלה אחד מבין העשרה כנגד הכלב, והוא יהיה אסור משום שהוא מחיר כלב, ושאר כל הטלאים יהיו מותרים מדין ברירה^א.

◀◀◀

(א) כמבואר בתוספות שם (ד"ה ואידך) שהקושיא היא למאן דאמר יש ברירה. עיין שם שאף לראשונים שפסקו להלכה שאין ברירה בדאורייתא, יש לומר שקושיית הגמרא היא למאן דאמר יש ברירה.

פניי ראש השנה

ברכת שהחיינו על תקיעת שופר לנשים לדעת המחבר

כעין סברא זו, שיוכלו נשים לברך מחמת שהברכה כוללת עוד דברים שאינו תלוי בזמן, מצאנו בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' ה אות כו) לענין ברכת החמה. שרצה לומר שם, שלא רק נשים יכולות לברך ברכת החמה, אלא שיתכן שאף חייבות בכך, ואף שהזמן גרמא. ואחד מהטעמים הוא כנ"ל, שברכת עושה מעשה בראשית היא ברכה כוללת, שכן מברכים ברכה זו גם ברואה את הים הגדול ובעוד אופנים שאינם תלויים בזמן כלל, ולכן ברכה זו שייכת בנשים, ואף באופן שהזמן גרמא כגון ברכת החמה.

ברם נראה ברור שיש לחלק בין הנידונים, שאף לדעת המהרי"ל דיסקין לא יעלה על הדעת לומר כן לענין שהחיינו, שתהא אשה מחויבת בברכת שהחיינו על מצות עשה שהזמן גרמא, מאחר שזו כוללת גם אופנים שאין הזמן גרמן. שרק לענין עושה מעשה בראשית, שבשני האופנים הברכה הוא על אותו הדבר, על הראיה, שכאן רואה את הים וכאן רואה את החמה בחידושה, בזה יש לומר שאף בברכת החמה שהוא זמן גרמא חייבת לברך. אבל ברכת שהחיינו, אף ששייכת גם באין הזמן גרמא, כגון על פרי חדש, מכל מקום זה סוג אחר של 'שהחיינו', שזו ברכה על הפרי וזו ברכה על המצוה. אך על כל פנים יש לומר שמחמת שהיא ברכה כוללת רשאית לברך אף לדעת המחבר וכנ"ל.

שוב מצאתי לאחד מן הראשונים, הוא רבינו מנוח על הרמב"ם (הל' יום טוב פ"ז ה"ט), שכתב בפירושו שאף לדעת הרמב"ם שאין הנשים רשאיות לברך ברכת המצוה על מצוות עשה שהזמן גרמן, מכל מקום ברכת שהחיינו יכולות לברך. ולא ביאר הטעם בזה. ולכאורה הטעם כנ"ל, משום שאין אומרים בו 'וצנו'. [או משום שברכת שהחיינו כוללת עוד דברים שאינם בהכרח זמן גרמא וכנ"ל]. וראה עוד מה שכתבנו לענין ברכות תקיעת שופר לנשים בבאר יעקב על מועדים (ראש השנה סי' ב) שיצא זה עתה לאור עולם בסייעתא דשמיא.

יש לעיין לדעת המחבר (או"ח סי' תקפט סעי' ו) שאין הנשים יכולות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, מה דינן לענין ברכת שהחיינו על מצוות עשה שהזמן גרמא, האם יכולות לברך שהחיינו על תקיעת שופר וכדומה או לא. שיתכן לומר שאף שאת ברכת המצוות אינן יכולות לברך, היינו מחמת שאינן יכולות לומר 'וצנו', שכן לא נצטוו על מצוה זו, מכל מקום, ברכת שהחיינו שאינה אלא ברכת הודאה על שהגיע הזמן לקיים את המצוה, יתכן שגם נשים יכולות להודות על קיום המצוה אם מקיימות את המצוה, ואף שאינן מחויבות במצוה.

אמנם משמו של רבי שלמה זלמן אויערבך מו"בא (הליכות ביתה, פתח הבית אות כא), שלדעת המחבר אין הנשים מברכות ברכת שהחיינו על מצוות עשה שהזמן גרמא. והטעם, שמאחר שברכה זו עכשיו היא על המצוה שהזמן גרמא, נחשבת ברכה זו גם כן כמו זמן גרמא, ולכן אף שברכת שהחיינו בכללות שייכת בכל זמן, מכל מקום כשהיא על מצוה שהזמן גרמא, אין הנשים מברכות ברכה זו לדעת המחבר שאין נשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא.

אלא שמתוך דבריו משמע, שאי משום זה שאינו מזכיר 'וצנו' בנוסח ברכת שהחיינו, מחמת זה לבד לא היה עולה על הדעת כלל שיוכלו לברך, כי הטעם הוא שלא שייך לברך כלל על מצוה שאינן מחויבות בזה, ולא שייך בהן, אף שאין אומרים שם 'וצנו'. אלא שהיה נראה לומר שיוכלו לברך שהחיינו מטעם אחר, שכן ברכת שהחיינו לא נתקנה דווקא על מצוות עשה שהזמן גרמן, אלא היא ברכה כוללת, גם על פירות חדשים וכדומה, שזה שייך גם בנשים, ואם כן היה נראה שגם לדעת המחבר יוכלו הנשים לברך ברכה זו גם על המצוות שהזמן גרמן. וגם סברא זו דוחה הגרש"ז, שמאחר שעכשיו הברכה היא על מצוות עשה שהזמן גרמא, וזה לא שייך בנשים, על כן אין להן לברך גם ברכה זו.

שאר הבהמות מדין ברירה, שנתברר שאותו שור שהוציא זהו האיסור.

וכתבו התוספות: 'ואומר מורי הרמ"ר כלל גדול בדין זה, דודאי כל דבר שהוברר האיסור מתחלה ואחר כך נתערב בהיתר לא סמכין אברירה, כיון שתערובתו היה באיסור, אבל הני תערובתו בהיתר, כי האיסור לא היה מבורר קודם תערובתו ולאחר התערובת נולד האיסור אז סמכין אברירה'.

והכוונה שבסוגיא שלפנינו במחיר כלב, אין מדובר שהחליף טלה בכלב ואחר כך נתערב, אלא העשר טלאים הוחלפו יחד בתשעה טלאים וכלב, נמצא שכשנולד איסור המחיר הכלב כבר היה האיסור מעורב בהיתר, ולכן שייך לומר בזה ברירה. וכן בלוקח יין מבין הכותים, כשחל שם תרומה כבר היתה מעורבת בשאר היין. אבל שור הנסקל שכבר הוכר האיסור קודם שנתערב, ואחר כך נתערב בין שאר הבהמות, וכן כל איסור שנתערב בהיתר, לא שייך להתיר שם משום ברירה.

בהמה שנשחטה אמה ונתערבה באחרות

רבי עקיבא איגר (הגהות על השו"ע, יו"ד סי' טז סעי' יב) האריך לדון בבהמה שנשחטה אמה או בתה, שאסור בהמה זו בשחיטה היום משום איסור אותו ואת בנו, ונתערבה באחרות, אם בטלה ברוב. ובתוך דבריו שם רצה לחלק לפי דברי הרמ"ר בתוספות הנ"ל, בין נשחטה האם ואחר כך נתערבה, שהוא איסור שנתערב בהיתר שאין שייך בזה ברירה כנ"ל, לנתערב בבהמות אחרות ואחר כך נשחטה אמה, שבזה יש ברירה כיון שנולד האיסור בתערובת, ולכן אפשר ליטול אחת מהבהמות ולסמוך על ידי ברירה שזהו האיסור, ולהתיר האחרות. עיין שם.

אך **בבבז' שיעורים** (ח"ב סי' לד אות ה-1) כתב לחלק, שעד כאן לא כתבו התוספות אלא בכעין מחיר כלב, שעצם המציאות באמת אינה מבוררת, שהרי גם אליהו אינו יכול לומר שטלה פלוני הוא המחיר כלב, כי מאיזה טעם יהיה טלה זה נגד הכלב יותר מטלה אחר, ולכן אפשר לסמוך על ברירה. וכן בחלוקת ירושה שבאמת אין שום חלק שייך לאחד יותר מלאחיו, סומכים על ברירה לומר שכל אחד נטל את שלו. אבל באופן שהמציאות מצד עצמה מבוררת, ורק אצלנו הוא ספק מפני חסרון ידיעתנו, בזה אין שייך לסמוך על ברירה לומר שלקח האיסור, שהרי יתכן שההיתר עלה בידו והאיסור נשאר בתערובת. וכעין זה כתב בשו"ת **בית אפרים** (יו"ד סי' ע). עיין שם.

לפי זה כתב הקובץ שיעורים, שהחילוק שחילק רבי עקיבא איגר בין נתערבה קודם שנשחטה אמה לנתערבה אחר כך

וגדולה מזו יש לתמוה, שאדרבה מדברי הגמרא כאן מוכח לכאורה להיפוך, שאין ברירה בשני מינים וכיסודו של הרשב"א, שהרי לגבי עצם החלוקה בין שני השותפים, שזה לקח טלה אחד במקום הכלב, היה פשוט שהטלה שהוא נגד הכלב אכן אסור, והנידון היה רק לגבי שאר הטלאים. ואם יש ברירה גם בשני מינים היו צריכים להתיר את כל עשרת הטלאים, שנתברר על כל הטלאים שהיו מעיקרו של שותף זה, והכלב היה מעיקרו של השותף האחר, נמצא ששום טלה מעשרת הטלאים אינו מחיר כלב. ומזה שלא אמרו כן אלא אסרו טלה אחד מעשרת הטלאים מוכח שבשני מינים אכן אין ברירה, ולכן אי אפשר לומר שנתברר שהכלב היה של השני מעיקרו, ורק לגבי לברר טלה אחד בין הטלאים כדי להתיר את שאר הטלאים בזה יש לומר ברירה, שכן זהו ברירה במין אחד. ושוב מצאתי שכן תמה בשו"ת **מלבושי יום טוב** (ח"א, דיני ברירה סי' 1).

עוד יש לעיין בדברי הרשב"א, שלכאורה ענין זה שבשני מינים אין ברירה הוא גמרא מפורשת בבכורות (נז): לענין פטור יורשים ממעשר בהמה, 'לא שנו אלא שחלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד גדיים, אבל חילקו גדיים כנגד גדיים ותיישים נגד גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד גדיים, ראשונה לכך'. והיינו שבמין אחד יש ברירה, אבל בחלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד גדיים אין מועיל ברירה, משום שאין ברירה בשני מינים, כפי שמבואר ברש"י שם (ד"ה אבל). הרי מפורש בדברי הגמרא שאף למאן דאמר יש ברירה, אין ברירה בשני מינים, ולא מצאנו שם שום חולק על ענין זה.¹

חילוק התוספות בין נולד בתערובת להוכר האיסור קודם

התוספות (תמורה שם ד"ה ואידך) נתקשו בעצם מה שמבואר שם, שאם איסור מעורב בהיתר, כגון מחיר כלב שמעורב בין שאר הטלאים, אפשר לסמוך על ברירה ולומר שכשמוציא אחד זהו האיסור שנסתלק. וכן מוכח מהמשנה (דמאי פ"ז מ"ד) בלוקח יין מבין הכותים ערב שבת עם חשיכה, ואין לו כלים להפריש לתוכם תרומות ומעשרות, שלדעת רבי מאיר אומר 'שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן מעשר', וסומך על ברירה לומר שזהו החולין שהוא שותה.

והקשו התוספות, שאם כן בכל איסור המעורב בהיתר נסמוך על ברירה, ונוציא כשיעור האיסור ונאמר שזהו האיסור ונתיר את כל שאר התערובת. וכן קשה על מה שאמרו בזבחים (ע): גבי זבחים שנתערבו בשור הנסקל שימותו כולם, משום שבעלי חיים חשובים ואינם בטילים, ומדוע לא נאמר שיוציא אחד מביניהם ויתיר את כל

ותירצו 'הכא במאי עסקינן כגון דטפי דמי כלב מחד מינייהו, והאי טיפונא דכלב שדי בכולהו'. היינו שהכלב שוה יותר מהטלה, ומאחר שהכלב שוה יותר מגיע חלק של כלב כנגד כל אחד ואחד מן התשעה, מלבד מה שמגיע כנגד העשירי.²

על כל פנים מבואר מדברי הגמרא, שבאופן שהטלה שווה כמחיר הכלב ממש, אפשר לברור ולהוציא טלה אחד, ולומר שהוא המחיר כלב, ובכך להתיר את כל שאר הטלאים.

ברירה בשני מינים

הרשב"א בקידושין (ז): דן בענין ברירה בשני מינים, ובתחילה רצה לומר שרק כשמחלקים ביניהם מין אחד יש ברירה, אבל בשני מינים זהו לוקח מין אחד וזה לוקח את המין השני אין ברירה.

הרשב"א מיישב בזה מה שמבואר בגמרא שם להוכיח שגר אין יורש את אביו הגוי מן התורה, מהמשנה (דמאי פ"ו מ"י) שגר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים, יכול הגר לומר לעובד כוכבים, טול אותה עבודת כוכבים ואני מעות, טול אתה יין נסך ואני פירות. ואם הוא יורש מן התורה הרי הוא לוקח חילופי עבודת כוכבים, ובהכרח שאינו יורש אלא מדרבנן. והקשו **התוספות** (ד"ה חליפי) מדוע אי אפשר לומר שאף אם יורש מן התורה יכול לקחת פירות במקום עבודה זרה, ונאמר יש ברירה, שנתברר שקיבל כל אחד את חלקו, ואינו נהנה מן העבודה זרה כלל. ותירץ הרשב"א על פי היסוד הנ"ל, שבשני מינים אין ברירה.

ברירה במחיר כלב אם נחשב שני מינים

אולם הרשב"א שם הקשה על יסוד זה מהסוגיא שלפנינו, שרצו לומר ברירה במחיר כלב כשחילקו טלאים נגד כלב, הרי מוכח מזה שגם בשני מינים יש ברירה. וכתב הרשב"א דשמא רבא (שהוא בעל המימרא בקידושין) סובר שבשני מינים אין ברירה ודלא כסוגיא בתמורה. ורבא אכן יבאר את המשנה בתמורה שמדובר אף באופן שאין הכלב שווה יותר מהטלה, והטעם שאסורים הוא באמת משום שאין ברירה בשני מינים.

אך יש לעיין בכוונת הרשב"א, מדוע נקט שבנידון שלפנינו נחשב הדבר לברירה בשני מינים, שלכאורה אין הברירה כאן ברירת הטלה תמורת הכלב, אלא ברירת טלה אחד מבין שאר הטלאים לומר שטלה זה הוא תמורת הכלב ולא שאר הטלאים, ואם כן נמצא שהוא ברירה במין אחד, שבורר טלה בין טלאים, ואם כן אין שום קושיא מכאן על יסוד הרשב"א שבשני מינים אין ברירה. וכן הקשה הנצי"ב **במרומי שדה** (קידושין שם), ונשאר בצריך עיון גדול על הרשב"א בזה.

(ב) אך יש לעיין מדוע נאסרו כולם, שלכאורה אף אם הכלב שווה יותר מהטלה, עדיין אפשר להוציא שני טלאים כנגד הכלב, והשאר יהיו מותרים, ומניין הכריחה הגמרא שהעודף מתחלק לכל טלה וטלה. וכבר נתקשו בזה **האחרונים** (רש"י שם; חזון איש דמאי סי' טז; קהלות יעקב תמורה סי' א), עיין שם.

(ג) וראה בתוספות **רבי עקיבא איגר** למשניות (דמאי פ"ו מ"ז אות סט) שאכן הקשה מדברי הגמרא שם על דעת התוספות בקידושין (ז: ד"ה חליפי) הסוברים שגם בשני מינים יש ברירה, ונשאר בצריך עיון גדול. עיין שם. אולם ראה **חזון איש** (בכורות סי' כז אות טו) שכתב שדברי הגמרא אלו נאמרו רק לענין מעשר בהמה, שנאמר בזה 'בנך' למעט, עין שם. ולפי זה יתכן שבשאר דברים יש ברירה גם בשני מינים.

וכוונתו על פי המבואר בפוסקים, ויסוד הדברים **במנחת כהן** (חלק התערבות ח"א ס"א), שלא נאמר דין ביטול ברוב רק במיעוט איסור ברוב היתר, אבל מיעוט היתר ברוב איסור אינו בטל, משום שההיתר אינו מקבל את דין האיסור להיות כמוהו.

ולפי זה יש שכתבו (ראה שו"ת עונג יום טוב ס"ד; שו"ת בית שערים יו"ד ס"ל ססד) שחוטאי ציצית שלא נטוו לשמה שנתערבו ברוב חטין שנטוו לשמה, או מצה שלא נאפתה לשמה שנתערבה ברוב מצות שנעשו לשמה, אינו מקיים בזה מצות ציצית או מצה, שלא נאמר ביטול ברוב אלא להוריד מהאיסור שם איסור, אך לא להוסיף עליו מעלות המבטל. ויש בזה אריכות גדולה בפוסקים, ואכמ"ל.⁷

מעתה הקשה הגר"א גניחובסקי, שגם בנידון שלפנינו לא יועיל הביטול, שכן אין מועיל הביטול לתת את מעלת הקרבן הכשר על הבהמה, ואם כן איך רצה רבי עקיבא איגר לומר שמן התורה מתבטלים ברוב, ואפשר להקריב את כל תשעת הטלאים.

אך לכאורה נראה שיש לחלק בזה, שכן לכאורה אין הנידון שלפנינו דומה כלל לנידון הפוסקים הנ"ל, שכן אין מעלה מיוחדת וחיובת בבהמה להכשר קרבן, אלא אדרבה כל בהמה כשרה לקרבן, אלא שכאן היה עליו פסול של מחיר כלב הפוסלו מקרבן, ולכן בוודאי יועיל הביטול לבטל ממנו האיסור של מחיר כלב, ואינו דומה לחוטי ציצית שנטוו שלא לשמה, שבזה אומרים שאינו מקבל את מעלת לשמה על ידי הביטול. ופשוט הוא.⁸

אלא שם מטבע אחת היא. מה שאין כן בטבעות של זהב וכיוצא בו, וערבן עם שלו ונאבד אחד מהן, יכול המוחזק לומר לשאינו מוחזק, שמה שלך נאבד. ונפסק כן להלכה ברמ"א (חו"מ סי' רצב סעי' י). וראה מה שכתב בזה **הקצות החושן** (שם ס"ק ב).

לפי זה מבאר הבית אפרים גם כאן, כיון שנותנות הכל לשופר אחד, אין לה קפיצא דווקא במעותיה, ואם כן אין כאן מעות מיוחדות לזו או לזו, שכן שם מטבע אחד הוא, ועל כל ארבעה זוזים שבשופר יכול לחול איסור דמי חטאת המתה, ולכן מועיל בזה ברירה.

ביטול ברוב לענין שלא יהא פסול מחיר כלב

הנה **רבי עקיבא איגר** (בתמורה שם) כתב, שמה שדנו בגמרא לאסור הטלה שכנגד הכלב, בלקח עשרה טלאים נגד תשעה טלאים וכלב, אינו אלא מדרבנן. שהרי מן התורה בעלי חיים בטלים ברוב, ולכן אף אם אין ברירה, ויש באמת ספק על הטלה אולי הוא המחיר כלב, מכל מקום מן התורה הרי נתבטל ברוב, ורק מדרבנן בעלי חיים אינם בטלים. ובזה מבאר רבי עקיבא איגר שמוכנת קושיית הגמרא גם למאן דאמר אין ברירה, שכן בדרבנן לכולי עלמא יש ברירה.

אמנם ראיתי להגאון **רבי אברהם גניחובסקי** (פנינים גליון תרפח), שנתקשה בדברי רבי עקיבא איגר אלו, שאף אמנם שבטל ברוב לענין איסור אכילה, אך מכל מקום לא יהא קרבן כשר, ואם נתחייב תשעה חיובים להביא קרבן לא יועיל לו להשתמש בכל תשעת הטלאים.

אינו מוכרח, שהרי בין שנשחטה ואחר כך נתערבה ובין בנתערבה ואחר כך נשחטה המציאות באמת מבוררת איזה בהמה היא האסורה, אלא שלנו יש חסרון ידיעה איזה היא, ובאופן זה אי אפשר לסמוך על ברירה כנ"ל, שהרי אפשר שזה שהוציא היא המותרת והאיסור נשאר בתערובת.

הטעם שיש ברירה במוציא

מעות המת שנתערבו בשאר מעות

והנה אחד מהמקומות שציינו התוספות שם שמועיל להוציא אחד מהתערובת ולומר שזהו האיסור מצד ברירה, הוא ביומא (נה:) בשלש נשים שלקחו קיניהן בשותפות ומתה אחת מהן, והקשו בגמרא 'ונשקול ארבעה זוזי ונשדנהו ואידך לשטר', היינו שישליך דמי תור או בן יונה והם יהיו דמי החטאת שמתו בעליה, ויוציא עוף אחר מהתערובת כנגדו, ושאר הקינים יהיו מותרים משום ברירה.

אך לכאורה יש לעיין לפי מה שתירצו התוספות בשם הרמ"ר, שכל שכבר הוברר האיסור לפני שנתערב בהיתר אי אפשר לסמוך על ברירה ולומר שמה שהוא מוציא הוא האיסור, ורק כשנתערבו בהיתר ואחר כך חל האיסור, בזה מועיל ברירה לומר שהוא האיסור. והרי שם ביומא כבר חל האיסור על אותן מעות של המתה, והמציאות מבוררת היא, ורק לנו יש חסרון ידיעה איזה מעות של המתה הן, ואם כן איך שייך לומר בזה ברירה.

אמנם בשו"ת בית אפרים (שם) כתב לבאר, על פי היסוד המחודש של **התרומת הדשן** (ס' שיד), ששותפין שהטילו מעות ביחד לכיס, ונאבדו מקצת מן המעות, הדין הוא שנאבד לפי חשבון, שאין מקפידים איזה מטבע של זה ואיזה מטבע של זה,

(ד) העונג יום טוב מיישב שם לפי זה את קושיית החוות דעת (יו"ד סי' קא ס"ק ה) על מה שדנו בפסחים (פה:) בחמשה שנתערבו עורות פסחיהם ונמצאה יבלת באחת מהן, ומבואר שם שבשעת זריקה אינו ראוי לאכילה, עיין שם. ומדוע לא נלך אחר הרוב, שהרי מדאורייתא חד בתרי בטיל. אך לפי הנ"ל מובן היטב, שאין ביטול מועיל אלא לבטל כח האיסור שבו, אבל לא שישגי המבטל כח המבטל, ולכן אין מועיל ביטול להשיג עליו שם קרבן כשר, שכיון שהבעל מום פסול לפסח, כל התערובת אסורה באכילה, שכן לא נעשה בהם הכשר קרבן. עיין שם.

(ה) ואף שבעונג יום טוב המובא בהערה הקודמת משמע שגם לבטל פסול מום לא שייך ביטול לפי הסברא הנ"ל, עדיין יש לחלק בין פסול מום שיש דין שהקרבן יהיה תמים, ולכן צריך לתת עליו מעלת תמים, ויש לומר שאי אפשר לעשות כן על ידי ביטול, מה שאין כן מחיר כלב שאין צריך לתת איזה דין או מעלה על הבהמה, אלא לבטל האיסור של מחיר כלב, יתכן שבזה שייך ביטול לכולי עלמא.

• תמצית השיעור •

מבורר אלא שיש חסרון ידיעה אין ברירה. ולפי זה גם בנתערב קודם שחיתת האם אין ברירה.

בבית אפרים שבנתערבו דמי קינים ומתה אחת, אף שחל האיסור קודם התערובת, שם **מטבע** אחת ואין מעות מיוחדות לכל אשה.

ברבי עקיבא איגר שמן התורה הכל מותר **שבטל** ברוב. והגר"א הקשה שאין ביטול לתת מעלה. אך נראה שכאן הוא הסרת **ביטול** איסור מחיר כלב.

לכאורה מזה שכנגד הכלב אסור מוכח שאין ברירה בשני מינים. וכן מפורש בבכורות גבי פטור יורשים ממעשר בהמה.

בתוספות שאין ברירה בהוצאת האחד לומר שהוא האיסור רק בגולד האיסור בתערובת, אבל הוכר האיסור קודם שנתערב אין ברירה.

רבי עקיבא איגר השווה לתוספות בהמה שנשחטה אמה ונתערבה, שאם נתערבה קודם שנשחטה האם בטילה. לקובץ שיעורים ובית אפרים כשהאיסור

במשנה שבחילקו טלאים נגד טלאים וכלב, שכנגד הכלב אסור. ובגמרא שאי אפשר לברור ולהוציא אחד, שהכלב שוה יותר מהטלה.

ברשב"א שבשני מינים אין ברירה, ולכן אי אפשר לומר בגר וגוי המחלקים ירושה שיקח חליפי עבודת כוכבים משום ברירה.

רשב"א מוכיח מברירת טלה נגד כלב שיש ברירה גם בשני מינים. אך לכאורה הברירה הוא בטלה בין הטלאים שהוא מין אחד.

בדעת הרמ"א שנשים מברכות לעצמן ברכת שופר

אך לדעת רבינו תם (הובא ברא"ש ראש השנה פ"ד ס"י י) שעיקר המצוה היא התקיעה ולא השמיעה, ולכן מברכים 'על תקיעת שופר', נמצא ששמיעת שופר אינה אלא מדין שומע כעונה, יש לתמוה באמת כמה שונה הברכה מהתקיעה, ואם לענין הברכה לא שייך יצא מוציא לנשים, אם כן לכאורה הוא הדין לענין התקיעה, לא יוכל האיש להוציא את האשה בתקיעת שופר. ואכן בשו"ת אבני נזר (שם ס"ז מ) נשאר בצריך עיון על הרמ"א שפסק לחלק בין הברכה לתקיעה.

ולכאורה היה נראה שצריך לומר, שלענין עצם התקיעה אין צריך לדין ערבות ושומע כעונה, אלא אף אם המצוה היא התקיעה, והוא כבר יצא ידי חובת התקיעה, די בזה שהוא בר חיובא בכדי שיוכל השני לצאת ממנו, ואף אם התוקע עצמו אינו יוצא, שהרי אין כאן דיבור, אלא תקיעה בעלמא, ויתכן שבזה אין צריך לכל דיני שומע כעונה. ולכן אף האשה שאינה מחויבת בדבר, ולא שייך בה דין ערבות יכולה לצאת ידי חובת התקיעות. מה שאין כן הברכה, שלא שייך להוציא את האחר בברכה אלא מטעם שומע כעונה ומדין ערבות, ולכן באשה שאינה מחויבת בדבר, ולא שייך דין ערבות, שאינו ערב בעדה, שהרי כלל אינה מחויבת, אינו יכול להוציאה בברכה, וצריכה לברך בעצמה.

והנה, דעת הגאונים (ראה רש"י ברכות מ"ח ד"ה עד) היא, שלא אמרו אף על פי שיצא מוציא אלא במצוה דרבנן, אבל במצוה דאורייתא כל שיצא אינו מוציא את חברו. (ראה מה שכתבנו בזה בבאר יעקב, ח"ב כי תבא). וכתב השאגת אריה (ס"ג), שלדעתם אם כבר יצא ידי חובת תקיעת שופר אינו יכול לתקוע להוציא את חברו בתקיעות דאורייתא, אלא בתקיעות דרבנן. אך לפי מה שכתבנו שיתכן ששונה תקיעת שופר ממצוות שבדיבור, שבזה אין צריך לדין שומע כעונה, יתכן לומר שאף לדעת הגאונים יכול להוציא את חברו גם בתקיעות דאורייתא. ויש לעיין בכל זה.

ואם נאמר כדעת הרמב"ם שעיקר המצוה היא השמיעה, פשוט הדבר שאין כאן מקום לדברי הגאונים הנ"ל, שהרי לפי הרמב"ם בוודאי אין צריך כלל לדין שומע כעונה כנ"ל, שהרי מקיים את המצוה בעצמו על ידי שמיעתו, ובוודאי יכול לשמוע גם את התקיעות דאורייתא, אף אם התוקע כבר יצא ידי חובתו.

הנה דעת הרמ"א (או"ח ס' תקפט סע"ו) הוא שנשים רשאיות לברך על התקיעה, וכן על כל המצוות שהזמן גרמן. אלא שהרמ"א הוסיף לומר, שמכל מקום יברכו הנשים בעצמן, 'אבל אחרים לא יברכו להן אם כבר יצאו ואין תוקעין רק לנשים'. היינו, שאף שבכל המצוות הכלל הוא שאף על פי שיצא מוציא, ויכול לברך כדי להוציא את האחר במצוה אף שהוא עצמו כבר יצא ידי חובתו, מכל מקום בתוקע נשים שאינן מחויבות בדבר, אף שהן עצמן יכולות לברך כנ"ל, מכל מקום התוקע לא יברך בשבילן, אם הוא עצמו כבר יצא ידי חובתו.

הריטב"א (ראש השנה כ"ט:) הביא שתי דעות בדבר זה. שבתחילה כתב כפסק הרמ"א, שהמוציא את האשה במצוה שהזמן גרמא אינו מברך, שמאחר שאינה מחויבת במצוה אלא רשות הוא לה, הרי זה כברכת הנהנין שאם יצא כבר אינו מוציא. אך הביא שיש אומרים, שיכול לברך להוציא את האשה אף שכבר יצא, מאחר שאינו רשות גמור, שכן יש בזה צד מצוה, ואינו דומה לברכת הנהנין. ומסיק, שהראשון נכון יותר. והוא כפסק הרמ"א.

אולם יש לעיין לפי דברי הרמ"א, שאין אומרים 'יצא מוציא' כאשר בא להוציא את מי שאינו מחויב בדבר, אם כן יש לעיין גם לענין עצם התקיעה, שכמו שאינו יכול לברך בשביל האשה, גם כן לא תועיל תקיעתו להוציא את האשה, שכן לא שייך יצא מוציא בדבר הרשות, והאשה אינה מחויבת בדבר אלא רשות הוא לה, ואילו הרמ"א כתב שהאיש יכול לתקוע להוציא את האשה, ורק לברך בשבילה אינו יכול. [וגדולה מזו כתב השאגת אריה (ס"ד קד), שעדיף שתשמע האשה את התקיעות מהאיש, מאשר תתקע לעצמה, או שתשמע את התקיעות מאשה אחרת. עיין שם].

אמנם, אם נאמר שגדר מצות תקיעת שופר הוא השמיעה ולא התקיעה, וכדעת הרמב"ם (הל' שופר פ"א ה"א), פשוט הדבר שיכול לתקוע בשבילה אף שאין כאן דין יצא מוציא, שאם המצוה היא השמיעה אין צריך כלל לדין שומע כעונה, שאין האשה יוצאת מהתוקע, אלא היא יוצאת ידי חובתה בעצמה על ידי שמיעתה. [ומכל מקום צריך לשמוע שופר דווקא מבר חיובא, והשומע מפי חרש שוטה וקטן לא יצא ידי חובתו, כמפורש במשנה (ראש השנה כ"ט). משום שצריך שתהיה שמיעה מתקיעה של בר חיובא. וראה בשו"ת אבני נזר (או"ח ס"ז מ; שם ס"ח תמב) מה שהאריך בביאור הענין].

התודה והברכה לידידינו החשובים שנטלו חלק בהוצאת הגליון

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אברהם יהודה

ב"ר ישעי' עקיבא פיינר ז"ל

נלב"ע ביום כ"ג אלול תשע"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו

הרה"ח ר' אהרן שליט"א - ירושלים ת"ו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' נתן יהודה משה ז"ל

ביבדלחט"א הגה"ח רבי ראובן גרוס שליט"א

נלב"ע ביום כ"ג אלול תשפ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו

הרה"ח ר' דוד שליט"א - ירושלים ת"ו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' חיים זעליג

ב"ר יוסף אלימלך פיליפ ז"ל

נלב"ע ביום כ' אלול תשע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו

הרה"ח ר' מרדכי שליט"א - ירושלים ת"ו

כל הזכויות שמורות למכון 'טעם התורה' להוצאת שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
להערות והארות ולכל ספרי המכון: טל: +972-54-8470816 | דוא"ל: taamhatoreh@gmail.com

יצא לאור הספר החדש באר יעקב

על מועדי חודש תשרי מבארו העמוק מני ים של
המאור הגדול הגאון הצדיק רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש "זכרון רפאל" דחסידי בעלזא
וחבר הביד"צ דקהל מחזיקי הדת בארה"ק

הספר מלא במערכות ופנינים יקרים
בעומקן של סוגיות חודש תשרי ומועדי
בעיון עמוק ובהיר ובשפה ברורה
המשובת נפש ומשמחת לב.

הפצה בארה"ב
"שירה"

הפצה באר"י
"אור הספר"

להשיג בחנויות
הספרים המובחרות

שיטתו
ושפתו
בעומקה
של תורה

חידוש מאת רבי יעקב שליט"א
בשורה
טובה
לשוחרי
התורה

